

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА
ТА ЦИВІЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**PROFESSIONAL TRAINING FORMATION OF TRANSLATION SPECIALISTS
IN CIVIL ENGINEERING WITHIN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM**

Гасій О.В.,

orcid.org/0000-0002-5116-0448

*кандидат економічних наук, доцент,
директор*

*Навчально-наукового центру забезпечення якості вищої освіти
Полтавського університету економіки і торгівлі*

Гасій Г.М.,

orcid.org/0000-0002-1492-0460

доктор технічних наук, професор,

*професор кафедри гірничих технологій та будівництва імені професора Бакка М.Т.
Державного університету «Житомирська політехніка»*

Сухачова Н.С.,

orcid.org/0000-0001-5618-4433

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу
Полтавського університету економіки і торгівлі*

Іщенко В.Л.,

orcid.org/0000-0002-4812-0859

кандидат філологічних наук, доцент,

*завідувач кафедри ділової іноземної мови
Полтавського університету економіки і торгівлі*

Молчанова Н.Ю.,

orcid.org/0000-0002-0040-9952

*кандидат технічних наук, доцент,
заступник директора*

*Навчально-наукового центру забезпечення якості вищої освіти
Полтавського університету економіки і торгівлі*

У статті представлено комплексне дослідження теоретичних засад термінології сфери будівництва та цивільної інженерії в контексті сучасної лінгвістичної парадигми з огляду на проблему формування професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів будівельної галузі в системі вищої освіти. На підставі дослідження фактів і доказів розкрито генезу формування терміносистеми будівництва та цивільної інженерії, яка зазнає невідворотних трансформацій впродовж свого існування під впливом науково-технічного прогресу. Актуальність дослідження зумовлена стрімким глобальним розвитком будівельної галузі та цивільної інженерії, що супроводжується впровадженням новітніх технологій та методів, які потребують відповідного термінологічного забезпечення. Підґрунтям для теоретичного дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які присвячені вивченню та аналізу методів перекладу термінології та технічних текстів у контексті підготовки фахівців. Новизна дослідження полягає у розкритті особливостей перекладу англійського технічно-наукового тексту. Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні лінгвістичних особливостей науково-дослідницьких і технічних текстів у сфері будівництва та цивільної інженерії, їх аналізі, перекладознавчій інтерпретації та практичному застосуванні під час перекладу науково-дослідницьких творів. Практична цінність роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів для розширення змісту та оновлення теоретичних і практичних занять із перекладознавства, стилістики, практики перекладу, а також спеціалізованих курсів із перекладу в сфері будівництва та цивільної інженерії. Результати дослідження можуть бути використані під час підготовки перекладачів і фахівців зі знанням англійської будівельної термінології.

Ключові слова: термін, термінологія, терміносистема, переклад, перекладацька трансформація.

The article deals with a comprehensive study of the theoretical foundations of the terminology of the construction and civil engineering sector in the context of the modern linguistic paradigm in view of the problem of forming professional training of future philologists-translators of the construction industry in the higher education system. Based on the study of facts and evidence, the genesis of the formation of the construction and civil engineering terminological system, which undergoes inevitable transformations throughout its existence under the influence of scientific and technological progress,

is revealed. The relevance of the study is due to the rapid global development of the construction and civil engineering industry, which is accompanied by the introduction of the latest technologies and methods that require appropriate terminological support. The basis for the theoretical study was the works of domestic and foreign scientists who are dedicated to the study and analysis of methods for translating terminology and technical texts in the context of training specialists. The novelty of the study lies in revealing the features of translating an English-language technical and scientific text. The theoretical significance of the study is to identify linguistic features of scientific research and technical texts in the field of construction and civil engineering, their analysis, translation interpretation and practical application in the translation of scientific research works. The practical value of the work lies in the possibility of using the obtained results to expand the content and update theoretical and practical classes in translation studies, stylistics, translation practice, as well as specialized translation courses in the field of construction and civil engineering. The results of the study can be used in the training of translators and specialists with knowledge of English-language construction terminology.

Key words: term, terminology, terminological system, translation, translation transformation.

Постановка проблеми. Будівництво та цивільна інженерія є всеохоплюючою технічною галуззю, що передбачає проектування, будівництво та експлуатацію різноманітних об'єктів, зокрема, будівлі та споруди, мости та дороги тощо. Очевидно, що успішному професійному зростанню фахівця в цій сфері передують набуття відповідного словникового запасу, а особливо оволодіння технічною термінологією англійською мовою, яка в умовах глобалізації є критично важливою, оскільки головною мовою спілкування фахівців в різних країнах є саме англійська мова [2]. Важливим аспектом створення потужного професійного словникового запасу є вивчення різних типів матеріалів, інструментів і методів, які використовуються в цій сфері. Окрім технічної термінології та матеріалів, також важливо вивчити загальні аббревіатури та акроніми, суфікси та префікси, які характеризуються продуктивністю в галузі будівництва та цивільної інженерії. Ефективним способом досягнення зазначених аспектів є опрацювання галузевих публікацій, технічних посібників і наукових статей.

Отже, **мета статті** – розкриття лінгвостилістичних особливостей та особливостей перекладу українською мовою англійських науково-технічних текстів у сфері будівництва та цивільної інженерії у контексті формування професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів галузі будівництва та цивільної інженерії в системі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням і розв'язанням актуальних проблем перекладу у різний час займалися вітчизняні та зарубіжні вчені й автори, зокрема, В. В. Демецька, А. С. Дяков, Р. П. Зорівчак, В. І. Карабан, Т. Р. Кияк, Л. В. Коломієць, В. В. Коптілов, І. В. Корунець, О. І. Чередниченко, S. Bassnett, J. C. Catford, P. Newmark, E. A. Nida, C. Nord та ін. Їхні праці створили підґрунтя та зміцнили розуміння загальних принципів і методів перекладу спеціалізованої термінології [2].

Постановка завдання. Результати аналізу останніх досліджень та публікацій показують,

що значну їхню кількість складають праці, присвячені проблемам термінологічного перекладу. Разом з цим, встановлено факт про недостатність праць, присвячених ґрунтовному дослідженню проблем термінологічного перекладу професійних текстів у галузі будівництва та цивільної інженерії [2]. Такий брак наукових досліджень критично відчутний, зважаючи на помітне зростання міжнародного співробітництва та обміном досвідом і знаннями у галузі будівництва.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх філологів-перекладачів у галузі будівництва та цивільної інженерії вимагає особливої уваги до розвитку їхніх термінологічних знань. З огляду на стрімкий розвиток технічних рішень та постійне оновлення професійної лексики, навчання термінології стає основою для формування якісних перекладацьких компетенцій. Знання термінів, їх структури, значення та вживання є ключовим елементом, що забезпечує точність і коректність перекладу технічних текстів. Опанування цієї складової професійної підготовки сприяє не лише розумінню міждисциплінарних зв'язків, але й інтеграції мовної та технічної компетентності, що є важливим аспектом у сучасній філологічній освіті.

Незаперечним є те, що термінологія відіграє ключову роль у розвитку лексикології. За оцінками різних лінгвістів, переважна більшість неологізмів, а це близько 90%, належить до науково-технічної сфери діяльності людини. Науковці зауважують на важливій функції термінів, позаяк вони сприяють кращому розумінню складних концепцій та відкривають нові перспективи у пізнанні. Вважається, що повноцінний розвиток термінознавства потребує розумного і гармонійного поєднання теоретичних і практичних аспектів. А накопичений термінологічний матеріал та дослідження у галузі термінознавства потребують регулярного теоретичного аналізу, осмислення та, особливо, переоцінки [1].

Одним із ключових елементів такого комплексного аналізу у термінознавстві є систематизація основних напрямків досліджень. Це дозволяє не лише оцінити поточний стан науки, але й визна-

чити перспективні шляхи її розвитку, забезпечуючи тим самим безперервність наукового прогресу в обраній галузі.

За результатами аналізу праць науковців-лінгвістів у термінознавстві прослідковується чітка тенденція, яка відносно гармонійно поєднує декілька ключових напрямів досліджень [1], поміж яких доцільно виділити: традиційне або загальне термінознавство; теоретичне термінознавство; функціональне термінознавство; когнітивне термінознавство; порівняльне термінознавство; фреймове термінознавство.

Це неповний перелік напрямів, проте кожен з напрямів представляє собою визнану у науковому співтоваристві теорію або модель дослідження галузевих термінологій.

Разом із цим у своїй праці В. Іващенко [1] підсумовує, що у термінознавстві важливо розрізняти внутрішньопарадигмальні та міжпарадигмальні напрями досліджень: аспектуальні – такі, які розвиваються у межах визначеної однієї парадигми, тобто внутрішньопарадигмальні; крос-аспектуальні – такі, які об'єднують декілька різних аспектуальних напрямів у межах однієї парадигми; крос-парадигмальні – такі, які поєднують у межах однієї наукової дисципліни теорій, моделей чи методологій різних парадигм; крос-дисциплінарні – такі, які розвиваються під впливом інших дисциплін та наук [1].

Натепер у лінгвістиці й надалі спостерігається зростання інтересу до галузевих терміносистем. Недивним є також те, що ця проблема привертає увагу та зацікавленість фахівців науково-технічних дисциплін, оскільки щоденно виникає необхідність оприлюднювати результати досліджень, обстежень, публікувати технічні звіти тощо. У цьому випадку зрозуміло, що для адекватного обміну знаннями потрібна уніфікована термінологія.

Разом із цим, посилення інтересу науковців до терміносистем зумовлено міждисциплінарними науковими дослідженнями, які дедалі частіше призводять до формування принципово нових галузей знань. Це вимагає розроблення адекватних термінологічних систем для забезпечення ефективної наукової комунікації.

Таким чином, дослідження термінології сфери будівництва та цивільної інженерії є актуальним як для лінгвістів, перекладачів і термінологів, так і для фахівців у цій галузі [2]. Зауважимо, що формування будівельної термінології – доволі складний, а також динамічний та варіативний процес, позаяк він пропонує різноманітні способи творення термінів під впливом різних чинників.

Наприклад, назви новітніх будівельних матеріалів часто утворюються від власних назв їхніх компонентів або в залежності від їхнього функціонального призначення: «*composite steel and concrete structures*», «*fiber reinforced concrete*», тощо [2].

Варто зауважити, що розуміння майбутніми фахівцями способів формування професійної термінології відіграє ключову роль у їхньому професійному зростанні та сприяє швидкому адаптуванню до нових термінів у будівництві.

Наразі, найбільш продуктивними способами утворення термінів в англійській інженерно-будівельній термінології є: афіксація; конверсія (нульова деривація); компаундування (словоскладання); акроніми та ініціалізми (абревіатури); контамінація; відсікання або скорочення; регресивна деривація (зворотне словотворення); неологізація [3].

Далі, з огляду на важливість розуміння способів творення будівельної термінології на процес підготовки філологів-перекладачів у галузі будівництва, розглянемо детальніше найбільш продуктивний спосіб творення професійної термінології – афіксацію, усвідомлення та вивчення якої є невід'ємною складовою формування професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів галузі будівництва та цивільної інженерії в системі вищої освіти. Ось деякі з найпродуктивніших префіксів, які використовуються в англійській мові у сфері будівництва та цивільної інженерії [3]:

1) префікс *pre-*, який вказує, що щось зроблено або відбувається перед певною подією або етапом, наприклад, «*precast concrete*» – збірні бетонні чи залізобетонні елементи заводського виготовлення, тобто, які бетонуються не на будівельному майданчику, а на заводі; «*prestressed*» – попередньо напружений, наприклад, «*Prestressed concrete*» – попередньо напружений бетон, тобто бетон, який напружений при виготовленні за допомогою натягу арматури; «*prefabricated building*» – збірна будівля, тобто, яка складається з компонентів заводського виготовлення; «*pre-patinated material*» – попередньо патинований матеріал;

2) префікс *re-*, який вказує, що щось робиться знову або часто повторюється, покращується або оновлюється існуюча конструкція, наприклад, «*rebuild*» – перебудувати, «*redevelopment*» – перепланування, «*reconstruction*» – реконструкція, «*recycling*» – переробка; «*repointing*» – оновлення розчину заповнення проміжків між елементами цегляної (блочної) кладки, де перший розчин випав або розсипався;

3) префікс *post-*, який вказує, що щось робиться після чогось або є наслідком якоїсь дії, наприклад, «*posttension*» – метод напруження бетону після його затвердіння;

4) префікс *sub-*, який вказує, що щось знаходиться нижче або підпорядковується іншому елементу, наприклад, «*substructure*» – основа або конструкція, яка знаходиться під іншою структурою і підтримує її, «*subgrade*» – поверхня ґрунту або скелі, вирівняна для отримання фундаменту (наприклад для доріг); «*subcontractor*» – субпідрядник; «*subframe*» – каркас для облицювання дверей чи вікон, прикріплений до основного каркасу будівлі;

5) префікс *super-*, який вказує, що щось знаходиться вище або над чимось, наприклад, «*superstructure*» – надбудова;

6) префікс *under-*, який використовується для опису структурних елементів, процесів або характеристик, які пов'язані з нижніми частинами конструкцій, недостатніми параметрами або підтримуючими компонентами, наприклад, «*undercroft*» – підвал або складське приміщення, яке зазвичай викладене цеглою, що має склепінчасту стелю; «*undersanded*» – відсутність необхідної кількості піску для нормального використання та умов роботи, зокрема при виготовленні бетонної суміші.

Як зазначалося вище, в термінології будівництва та цивільної інженерії важливу роль відіграє суфіксація. Суфікси, приєднуючись до термінів, змінюють частину мови. До найуживаніших можна віднести суфікс *-ment* [3], який зазвичай вказує на певний стан речей, наприклад, «*basement*» – частина будівлі, яка повністю або частково знаходиться нижче рівня землі, або найнижча або основна частина чогось, зокрема породи, що підстилають шаруваті породи.

Також, суфікс *-ment* додається до дієслівних основ для позначення процесів або результатів дій. Наприклад, термін «*treatment*» – обробка. Термін утворюється додаванням цього суфікса до «*treat*» і описує процес застосування хімічних речовин чи інших матеріалів для покращення властивостей будівельних матеріалів.

Інший поширений суфікс у англомовній термінології у сфері будівництва та цивільної інженерії – *-ize* [3], який вказує на процес або дію. Наприклад, «*optimize*» – оптимізувати. Термін утворюється додаванням *-ize* до кореня «*optim*» і означає процес досягнення максимальної ефективності або функціональності. Аналогічно, «*stabilize*» – стабілізувати. Термін утворюється від «*stabil*» і описує процес надання стійкості або безпеки об'єкту.

Варто зазначити, що в українській мові ці англійські терміни зазвичай перекладаються за допомогою суфікса *-увати*.

Продуктивними є суфіксами є *-tion* та *-sion*. Вибір суфіксу *-tion* або *-sion* залежить від етимології та фонетики основи дієслова, але суттєвої різниці між ними немає. Обидва суфікси використовуються для позначення дії, стану або результату процесу [2]. Додаванням таких суфіксів, наприклад, до «*construct*» утворено термін «*construction*» – будівництво, або до «*insulate*» – «*insulation*» – ізоляція.

Продуктивним суфіксом також є *-logy*, який використовується для позначення дослідження (дисципліни) або науки, наприклад: «*geology*» – геологія, «*hydrology*» – гідрологія, «*technology*» – технологія, «*seismology*» – сейсмологія тощо.

Крім згаданих суфіксів в англійській термінології сфери будівництва та цивільної інженерії функціонують багато інших продуктивних суфіксів:

– *-er / -or*, які використовуються для означення того, хто виконує дію (професію) або пристрою («*builder*» – будівельник, «*contractor*» – підрядник, «*excavator*» – екскаватор);

– *-ity*, який утворює абстрактні іменники, на позначення якостей або станів («*density*» – щільність, «*reliability*» – надійність, «*porosity*» – пористість);

– *-ness*, який утворює іменники від прикметників, позначаючи стан або якість («*hardness*» – твердість, «*smoothness*» – гладкість, «*stiffness*» – жорсткість);

– *-ability / -ibility*, які використовуються для позначення властивостей матеріалів чи елементів конструкцій («*sustainability*» – стійкість, «*flexibility*» – гнучкість, «*recoverability*» – відновлюваність);

– *-ism*, який зазвичай використовується для позначення систем або теорій («*mechanism*» – механізм, «*magnetism*» – магнетизм, «*constructivism*» – конструктивізм);

– *-ic*, який використовують для утворення прикметників, що пов'язані з науковими напрямками («*hydraulic*» – гідравлічний, «*seismic*» – сейсмічний);

– *-al*, який також утворює прикметники («*structural*» – структурний, «*thermal*» – термічний, «*mechanical*» – механічний);

– *-ive*, який використовується для утворення прикметників, що описують якість або стан («*adhesive*» – адгезивний, «*corrosive*» – корозійний, «*abrasive*» – абразивний);

– *-ous*, який утворює прикметники, на позначення характеристик чи якостей матеріалів

(«ferrous» – той що містить або включає в себе залізо, «porous» – пористий, «hazardous» – шкідливий / небезпечний).

Це не повний перелік суфіксів, які використовуються для творення термінів у галузі будівництва та цивільної інженерії. Однак, усвідомлення семантичних особливостей зазначених суфіксів допомагає фахівцям галузі чітко розуміти та застосовувати спеціалізовану термінологію [2].

Висновки. Було здійснено аналіз теоретичних засад дослідження термінології сфери будівництва та цивільної інженерії у сучасній лінгвістиці. Зі зростанням суспільних потреб термінологія цієї галузі зазнавала значних змін, що пов'язано з науково-технічним прогресом, появою нових матеріалів і технологій. За результатами проведених досліджень встановлено, що термін розглядається як основна одиниця професійної комунікації, що характеризується системністю,

однозначністю в межах певного контексту та точністю. У сучасній лінгвістиці дослідження термінів охоплюють такі аспекти, як їх семантична структура, системні зв'язки, прагматичні функції та еволюція. Важливою складовою є аналіз впливу глобалізації та міжмовної взаємодії на розвиток термінології.

Дослідження англійської термінології сфери будівництва та цивільної інженерії вказують на її високий рівень структурованості та тісний зв'язок із технічним прогресом. Особливістю цієї терміносистеми є її динамічність та відкритість до запозичень, що сприяє її інтеграції у міжнародні стандарти.

Отже, знання професійної термінології та розуміння способів її творення є невід'ємною складовою формування професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів галузі будівництва та цивільної інженерії в системі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іващенко В. Основні напрями досліджень у термінознавстві кінця ХХ–початку ХХІ століть. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Проблеми української термінології*. 2014. № 791. С. 22–26.
2. Сухачова Н. С., Гасій О. В., Гасій Г. М. Структурно-семантичні особливості термінології галузі будівництва та цивільної інженерії. *Наука і молодь в ХХІ сторіччі* : матеріали Х Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції, 28 листопада 2024 р. Полтава. ПУЕТ. С. 1–3.
3. Ispas L. D. Building a Strong English Civil Engineering Vocabulary. *Annals of the University of Craiova, Philological Sciences Series, Applied Foreign Languages*. 2024. № 1. P. 287-295.